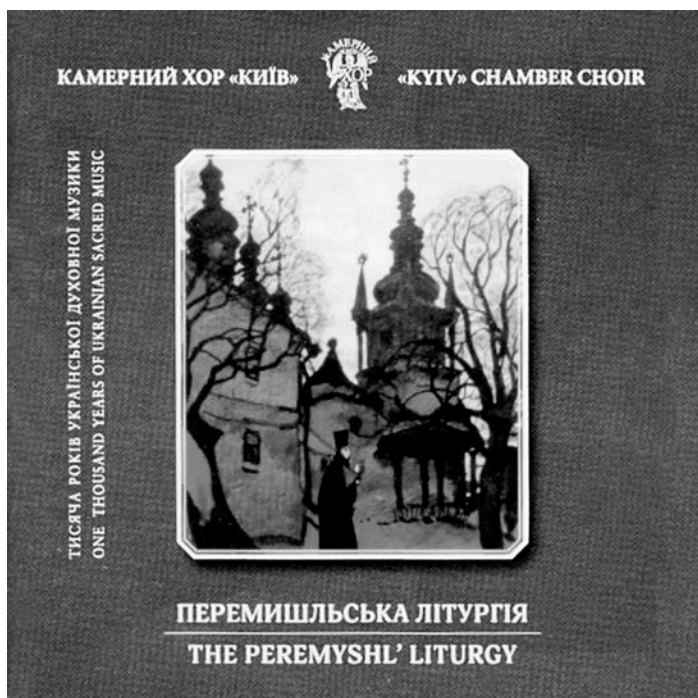

Володимир Пилипович

ПЕРЕМИШЛЬСЬКА ЛІТУРГІЯ У ЗАПИСІ КАМЕРНОГО ХОРУ «КИЇВ»

Перемишльська Літургія. The Peremyshl' Liturgy. Kyiv Choir Productions 2011. ССК 10 - 1. Виконавці – Камерний хор «Київ». Диригент – Микола Гобдич. Звукорежисер – Андрій Мокрицький. Дизайн – Юрій Боярський. Координатор проекту – Таїсія Юр'єва. Запис здійснено у Трапезній церкві Києво-Печерської Лаври (листопад 2010). Тривалість звучання 47 хв.

У репертуарі звукозаписів Камерного хору «Київ», опублікованому у книжечці до платівки *Перемишльська Літургія*, вказано, що рецензований запис є 39 компакт-диском цього колективу. Диск виданий у серії *Тисяча років української духовної музики*, що є частиною великого виконавсько-фонографічного проекту Миколи Гобдича і керованого ним Камерного хору «Київ». Досі у цій серії опубліковано записи сакральної музики композиторів різних епох від Барокко до сучасності — Миколи Ділецького, Симеона Пекалицького, Максима Березовського, Артема Веделя, Михайла Вербицького, Миколи Леонтовича, Кирила Стеценка, Валентина Сильвестрова, Мирослава Скорика, Євгена Станковича, Лесі Дичко та ін.

Обкладинка CD запису Перемишльської літургії

Запис *Перемишльської літургії* складається із 18 частин; 14 – піснеспівів Літургії та 4 інших, зокрема, читання Апостола (читець Микола Гобдич) та Євангелія (читець о. Пімен (Куришко). Партію диякона виконує Петро Греков, молитву *Отче наш* читає Олександр Двірний. Сольні партії виконують Євген Надолінський, Михайло Вандаловський, Олександр Карашук, Володимир Федас, Володимир Лобойко і Максим Ковальчук.

На чотирьох сторінках історико-мистецької довідки у книжечці, що долучена до платівки, Микола Гобдич розповідає про стародавній Київ, Володимирове хрещення, початки українського церковного співу та його особливості на різних теренах, зокрема, в Галичині, про п'ятилінійну нотацію (т.зв. київську квадратну), якою записувалися ці піснеспіви з XVI ст. Наприкінці тексту (с. 6–7) йдеться про записану на диску Перемишльську літургію, яку було віднайдено уже в наш час (2001 р.) українським музикознавцем Юрієм Ясіновським. Майже пів тисячоліття ця партитура пролежала серед інших у фондах бібліотеки Успенської Лаври (нині Польща). Назву свою Літургія отримала від збірки середньовічних монодій «Перемишльський Ірмологіон», де крім цього твору розміщено також воскресні богослужбові співи. У 2008 році було здійснено публікацію «Ірмологіону» (Львів, упор. Н. Балуцька та Н. Сиротинська).

Цей фрагмент потребує деякого уточнення і виправлення. По-перше, шанований Автор допустився тут очевидної помилки, розташовувавши на території сучасної Польщі відому Успенську Лавру в Уневі, яка знаходиться п'ятдесят кілометрів на схід від Львова! По-друге, віднайдений проф. Юрієм Ясіновським Ірмологіон не зберігався пів тисячоліття в Унівській обителі, куди потрапив зовсім недавно, в середині 90-х рр. минулого століття, коли монастир в Уневі почав відбудовуватися після півстолітньої руйнації советською владою¹. Вперше його опис був опублікований львівським дослідником у доповненні до його Каталогу нотолінійних ірмолоїв і датований серединою XVII ст.²; згодом ця дата була уточнена завдяки віднайдений в Ірмолої заздраного піснеспіву на честь короля Яна Казимира (1648–1668) та перемишльського єпископа Антонія Винницького, який управляв цією єпархією у 1652–1679 рр. Таким чином ця пам'ятка не виникла у XVI ст., як вважає М. Гобдич, а поміж роками 1650-1668, отже нараховує приблизно 350 років. Хоч немає жодного сумніву щодо її значно давнішого життя вміщених тут піснеспівів. У заключному фрагменті літургії — Великому відпусті — названі імена польського короля і перемишльського єпископа: *Утверди Боже православную християнскую віру соблюдай Господи во здравії великаго Короля Короля Казимера спаси Господи боголюбиваго єпископа*

¹ Про історію бібліотеки див.: Ю. Ясіновський. Минуле й сьогодні бібліотеки Свято-успенської Унівської лаври // *Калофонія*: Науковий збірник з історії монодії та гимнографії, ч. 2. Львів: В-во УКУ 2004, с. 125–143. Там теж згадка про Перемишльський Ірмолої (с. 137) та факсиміле одної сторінки цього рукопису (с. 146).

² Див.: Ю. Ясіновський. Виправлення, уточнення і доповнення до Каталогу нотолінійних Ірмолоїв // *Калофонія*, ч. 2. с. 186-188 (мова йде про складений Ю. Ясіновським каталог рукописів: *Українські та білоруські нотолінійні Ірмолої 16–18 століть*. Львів 1996).

єпископа нашого Антонія. Та київські інтерпретатори чомусь відмовилися від оригінального тексту пам'ятки, замінивши його заздравним на честь безіменного православного патріарха. Бароковий зоїл назвав би це «виправленням історії», а я скажу, що це нічим необґрунтоване втручання в оригінальний текст.

Надія Балуцька, яка разом з Наталією Сиротинською, підготувала до друку рукопис перемишльської Літургії (вид. 2008 р. як 8-ий випуск серії *Антологія візантійсько-слов'янської сакральної монодії*), імовірним місцем виникнення рукопису вважає Перемишль, а точніше його катедральну церкву св. Івана Хрестителя³, якої споруда знаходилася при вул. Владиче. Н. Балуцька зауважує, що в рукописі записаний майже повний репертуар літургії, що є рідкісним для такого типу пам'яток. [...] Літургія записана в теноровому ключі з одним бемолем (так званий «бемулярний звукоряд»), низький голос запису засвідчує увагу в Перемишльській катедрі до низьких баритонових голосів, в тому й диякона⁴. Останнє зауваження було враховано М. Гобдичем при реалізації виконавської редакції (див. партія диякона у вик. Петра Грекова), але чомусь октавою нижче від записаного, внаслідок чого хор, як висловився мій приятель – «гучить» дуже низькими голосами, що невластиве українській практиці церковного співу. Перемишльська літургія св. Йоана Златоустого знаходиться на початкових сторінках рукописного Ірмоля (аркуші 717 зв.), який нараховує 496 аркушів. У його змісті знаходимо зокрема догматики з богородичними, воскресні тропарі та ірмоси, стихирі стихирі йа ірмоси всього церковного року, Вечірню, Утреню тощо. У рукописі вказано напиви: київський, руський і болгарський.

Про переписувача цього рукопису не маємо ніяких інформацій. Натомість частково відома нам мандрівка рукопису по території Галичини. Покрайні записи наявні в рукописі, що походять з кінця XVII- поч. XVIII ст., інформують, що рукопис якийсь час зберігався в містечку Долині Івано-Франківської обл., потім був переданий о. Василю пресвітеру в селі Белелуя Долинського району, згодом був проданий Іванові Кравцю із села Задеревичі Стрийського району. У другій половині XVIII ст. власником рукопису став Онуфрій Залозецький *бакалар* (дяк) із села Діброва Долинського району⁵.

Варто наголосити, що епоха владцтва Антонія Винницького, який був номінальним київським митрополитом і правлячим перемиським єпископом, принесла, після півстолітньої боротьби, викликаної Берестейською унією, значне культурне і духовне пожвавлення, що знайшло своє відбиття і в музиці. Про

³ Див.: Н. Балуцька. Літургія Йоана Златоустого з Перемишльського ірмоля середини XVII ст. // *Літургія св. Йоана Златоустого з Перемишльського ірмолягана 50–60-х років XVII століття* / упоряд. Н. Балуцька, Н; Сиротинська. Львів: В-во УКУ 2008, с. 3; див. також: Ю. Ясіновський. Виправлення, уточнення і доповнення до Каталогу нотолінійних Ірмолюв (2) // *Калофонія*, ч. 4. Львів: В-во УКУ 2008, с. 204.

⁴ Н. Балуцька. Літургія Йоана Златоустого з Перемишльського ірмоля середини XVII ст., с. 3.

⁵ Ю. Ясіновський. Виправлення, уточнення і доповнення до Каталогу нотолінійних ірмолюв // *Калофонія*, ч. 2, с. 186.

високий рівень церковної музики того часу свідчить той же перемиський Ірмолой і ряд подібних рукописів з теренів Перемиської єпархії другої половини XVII ст., а також і віднайдені у наш час фрагменти партесних багатоголосих композицій з Валяви та Олешич⁶.

Для відтворення епохи, стилю та манери співу того часу Миколою Гобдичем було здійснено виконавську редакцію: виділено солістів та ісон (хорова педаль, на фоні якої звучить соло), визначені фрагменти хорових Tutti, в екстензіях введено партію Диякона, Читця в Апостолі, Священника в Євангелії, тобто усі необхідні канонічні вимоги для представлення цієї композиції у вигляді Божественної Служби XVI ст. (с. 7).

На скільки мені відомо, до нашого часу не дійшла жодна теоретична праця з кінця XVI – середини XVII століть, у якій ішлося б про способи виконання монодійного співу. Отже на платівці маємо справу зі спробою хорової інтерпретації одноголосого співу у запису київською нотацією. Певні вказівки Гобдич міг знайти у *Граматичі музикальній* Миколи Ділецького, якою як добрий знавець його творчості, мабуть, і скористався. У розділі *О ірмолой відомість* Ділецький дораджував потенційним композиторам хорової музики, як належить використовувати ірмолойну нотацію, і як транспонувати одноголосний спів у багатоголосну партесну композицію⁷. У розділі *О диспозиції*, найвідоміший український бароковий композитор і теоретик писав: *Текст який-нибудь взявши до компоновання, місцями уважить і розположить, где мають бить концерта, где всі. Всі повлоську – tutti, або іначей capello, или іначей гурієні. Наприклад, взявши текст «Єдинородний син», так диспонує сіє: «єдинородний син» нехай будет концерт, «ізволивий» – всі, «воплотитися» – концерт [...]. І так взявши до компоновання який-нибудь текст, місцями подобне ведлуг твоєї фантазії диспонувати»⁸.*

Зафіксований київським хором запис є мистецьки довершеною спробою реалізації т.зв. історично поінформованого виконавства давньої музики, але чи єдино можливою реалізацією? Порівнюючи інші подібні ініціативи пошуку виконавського ідіому монодичної традиції, напр., львівського хору «Калофонія» і його інтерпретації ірмологічного репертуару⁹ – мабуть, що ні.

У вступі до платівки Микола Гобдич підкреслив композиційну довершеність перемиської Літургії та її особливий мелодизм, що спроможний відчути кожен слухач платівки, і про що могли недавно пересвідчитись самі перемишляни на концерті хору «Київ», який 18 серпня 2011 р. виступив в костелі оо. Са-

⁶ Див.: М. Дешиця. Найдавніша пам'ятка партесних творів // *Калофонія*, ч. 1 Львів: В-во ЛБА 2002, с. 112–122; О. Шкурган. Українська пам'ятка партесних творів кінця XVII – початку XVIII століття з варшавського книгосховища // *Студії мистецтвознавчі* (2006/4), с. 7–15.

⁷ Див.: Микола Ділецький. *Граматика музикальна*. Фотокопія рукопису 1723 року / підготувала до видання Олександра Цалай-Якименко. Київ: Музична Україна 1970, с. LVI, 54.

⁸ Там само, с. XV, 14.

⁹ Пор. платівка: *Постові напиви українських Ірмологіонів XVI–XVII ст.* Калофонія: Вокальний ансамбль. Серія «Духовна музика України» Фондації «Андрей» 2006, вип. 18.

лезіянів у Перемишлі. У концерті прозвучали фрагменти Літургії з перемиського Ірмологіону, Літургія Миколи Дилецького та фрагменти Літургії о. Михайла Вербицького. До речі, хор виступив у Перемишлі не вперше, тут він має своїх вірних слухачів і колекціонерів його звукозаписів.

У вступному тексті (перекладеному також англійською) читач, на жаль, не знайде ні словечка про сам Перемишль, про його українські церковні і музичні традиції, чи хоч би згадку про добу, в якій ця пам'ятка була написана – час владництва єпископа Антонія Винницького. Маємо надію, що ці недоліки буде виправлено у наступному виданні компакт-диску з *Перемишльською літургією*.

